

ISSUE 5

**AKADEMIC JOURNAL
OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL**

May 2025

International Scientific Journal
AKADEMIC JOURNAL OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
May 2025

Tashkent 2025

“Academic Journal of Educational Research (AJER)” international scientific journal, issue 1, page **1-52**. May, 2025

"Academic Journal of Educational Research (AJER)" magazine publishes in the form of scientific articles the results of scientific research conducted by professors and teachers of higher education institutions and independent researchers in our Republic and International. Also, scientific articles of the employees who are working in the international and other scientific institutes, production organizations and enterprises of our Republic and conducting scientific research will be included in the magazine.

All articles were posted to the journal's electronic scientific base at www.ajeruz.com

.

Oblaqulov Shermuhammad
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Tarix yo'nalishi 3-bosqich talabasi

Keldiyorov Diyorbek
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Tarix yo'nalishi 3-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada zamonaviy g'arb tafakkurida mifologiyani talqin qilishning psixanalitik va fenomenologik yondashuvlari ko'rib chiqiladi. Jumladan, Zigmund Freyd, Karl Gustav Yung va Mircha Eliade kabi mutafakkirlarning fikr va nazariyalari asosida mifologiyaga berilgan ilmiy yondashuvlar tahlil qilinadi.*

Kalit so'zlar: *mifologiya, psixanaliz, arxetip, diniy tajriba, kollektiv ongsizlik, mifiy struktura.*

Mifologiya insoniyat tafakkuri va madaniyatining shakllanishida muhim o'rin tutgan qadimiy konseptual tizimlardan biridir. U qadimgi odamlarning tabiat, jamiyat, hayot va o'lim kabi murakkab hodisalarni tushunishga bo'lgan urinishlarining badiiy-falsafiy ifodasi sifatida namoyon bo'ladi. Shuning uchun ham mifologik tafakkur qadimdan boshlab antropologiya, falsafa, adabiyotshunoslik, dinshunoslik va boshqa ko'plab fanlarning ilmiy tadqiqot ob'ekti bo'lib kelgan. Xususan, XX asrda mifologiyani tahlil qilishda yangi paradigmalarga asoslangan nazariy yondashuvlar paydo bo'ldi. Psixanaliz, kollektiv ong nazariyasi hamda fenomenologik metodlar asosida ishlab chiqilgan bu yondashuvlar orasida Zigmund Freyd, Karl Gustav Yung va Mircha Eliade kabi mashhur olimlarning ishlari alohida ahamiyat kasb etadi. Ular miflarni shunchaki afsona yoki ertak sifatida emas, balki inson ruhiyati, ijtimoiy xotira va muqaddaslik tajribasi bilan uzviy bog'liq murakkab semantik tizim sifatida tahlil qilganlar.

Freyd miflarni ongsiz istaklarning ramziy ifodasi sifatida ko'rgan bo'lsa, Yung ularni insoniyat ong ostida mavjud kollektiv arxetiplar bilan bog'lagan. Eliade esa miflarni insonning sakral (muqaddas) olamga bo'lgan ehtiyoji va diniy tajribasining ifodasi sifatida talqin qiladi. Ularning bu turli-tuman yondashuvlari nafaqat mifologiyani, balki umuman inson tafakkurining chuqur qatlamlarini o'rganish imkonini beradi. Avstriyalik taniqli psixanaliz asoschilaridan biri bo'lgan Zigmund Freyd (1856–1939) mifologiyani inson ongsiz psixikasining chuqur qatlamlarida yashirilib yotgan istaklar va ruhiy jarayonlarning ramziy ifodasi sifatida talqin qiladi. Unga ko'ra, miflar inson ruhiyatida bostirilgan, jamiyat tomonidan to'g'ri qabul qilinmaydigan jinsiy mayllar, agressiv impulsar va ichki konfliktlarning simvolik shakldagi ifodasidir. Freyd bunday tushunchalarni, ayniqsa, tushlar bilan bog'lab izohlaydi — u tushlarni insonning ichki, ong ostidagi ehtiyoj va istaklarining “kodlangan” holati deb biladi va mifologik obrazlar ham xuddi shunday psixik jarayonlarning mahsuli ekanini ilgari suradi.

Freydning psixoanalitik nazariyasidagi asosiy g'oyalardan biri bu - Edip kompleksi bo'lib, u aynan yunon mifologiyasidagi Edip haqidagi rivoyat asosida ishlab chiqilgan. Mazkur afsonada Edip otasini o'ldirib, onasi bilan bexabar ravishda turmush quradi. Freyd bu voqeani ramziy tarzda talqin qilgan holda, har bir erkak bolaning onasiga nisbatan ongsiz jinsiy mayl va otasiga nisbatan raqobat hissini boshdan kechirishini nazariy jihatdan asoslaydi. Unga ko'ra, bunday mifologik syujetlar aslida insoniyat ong ostining umumiy psixologik holatlarini aks ettiruvchi arxetipik timsollardir [1]. Karl Gustav Yung (1875-1961) o'z faoliyatini Zigmund Freyd ta'sirida boshlagan bo'lsa-da, vaqt o'tishi bilan u psixoanalitik yondashuvga o'ziga xos yangicha nazariy asoslarni olib kirdi. Uning eng muhim nazariy qarashlaridan biri - kollektiv ongsizlik (yoki kollektiv ong osti) tushunchasidir. Yungning ta'kidlashicha, inson ongi faqat shaxsiy tajriba va xotiralardan iborat emas, balki barcha insonlarda umumiy holda mavjud bo'lgan, avloddan-avlodga o'tadigan ruhiy tarkibiy tuzilmalar ham mavjuddir. Aynan shu umumiy psixik qatlamni u "kollektiv ongsizlik" deb ataydi. Yung bu qatlamda mavjud bo'lgan qadimiy va doimiy obrazlar majmuasini arxetiplar deb ataydi. Ularning shakli va mazmuni madaniyatlardan qat'i nazar o'xshash bo'lib, ular miflar, ertaklar, tushlar va diniy timsollar orqali doimiy takrorlanib keladi. Masalan, "qahramon", "ona", "donishmand", "soyabon" (yani insonning qorong'i, yashirin tomoni), "sayohat", "qayta tug'ilish" kabi arxetiplar turli xalqlarning og'zaki va yozma an'alarida deyarli bir xil semantik funksiyani bajaradi.

Yungning fikricha, ushbu arxetiplar insoniyat tarixiy tajribasining chuqur qatlamlarini ifodalaydi. Ular individual psixikada paydo bo'lishi bilan ongli hayotda o'z ifodasini topadi va badiiy ijodda, diniy marosimlarda hamda mifologik hikoyalarda jonlanadi. Shu tarzda, Yung uchun mifologiya - bu insoniyatning ruhiy va madaniy xotirasini saqlovchi va davom ettiruvchi ramziy tizimdir [2]. Rumin aslli mashhur olim Mircha Eliade (1907–1986) mifologiyani tushuntirishda o'ziga xos fenomenologik yondashuvni ilgari surgan. Unga ko'ra, miflar insoniyat tarixida diniy tajribaning asosiy ifoda vositalaridan biri bo'lib, ular muqaddaslik holati va ilohiy voqelik bilan bo'lgan munosabatlarni ramziy shaklda ifodalaydi. Eliade uchun mif shunchaki fantastik hikoya yoki xalq og'zaki ijodining mahsuli emas, balki insoniyat ongining diniy qatlamlarini yorituvchi muhim madaniy-falsafiy manba hisoblanadi.

Eliade miflarni sakral (muqaddas) vaqt va makon tushunchalari bilan bog'laydi. Unga ko'ra, mifik hikoyalar qadim zamonda sodir bo'lgan muqaddas voqealarni esga soladi va ularni har gal takrorlash orqali inson o'zini asl, muqaddas davrga "qaytaradi". Bu orqali inson zamonaviy profan (oddiy, dunyoviy) voqelikdan chiqib, sakral olam bilan bog'lanadi. Mifiy hikoyaning asosiy vazifasi - muqaddas tarixni hozirgi zamon ongida qayta jonlantirishdir. Eliade shuningdek, mifni diniy marosimlar va urf-odatlar bilan chambarchas bog'laydi. U diniy harakat va marosimlarni mifiy voqelikning amalda takrorlanishi deb tushuntiradi. Ya'ni, har bir diniy amal, biror ilohiy voqeaning zamondan mustaqil, abadiy qaytalanishini ifodalaydi. Shu jihatdan, mif zamonaviy inson ongining emas, balki sakral ong – ya'ni muqaddaslikka yo'naltirilgan ruhiy idrokning mahsuli sifatida namoyon bo'ladi. Shu tarzda, Mircha Eliade mifologiyani insonning ilohiylik bilan bo'lgan muloqoti, uning zamon va makonni anglashiga

oid diniy-madaniy tajribasining asosiy ifodasi sifatida ko'radi. Uning qarashlari mifni o'rganishda fenomenologik va eksistensial yondashuvlarning asoschisi sifatida muhim nazariy asos bo'lib xizmat qilgan.

Xulosa o'rnida shuni aytishimiz joizki Freyd, Yung va Eliade tomonidan mifologiyani talqin qilishda turlicha yondashuvlar mavjud bo'lsa-da, ularning har biri mifning inson psixologiyasi, ijtimoiy struktura va diniy tajriba bilan uzviy bog'liqligini ko'rsatadi. Freyd - shaxsiy ongsizlik, Yung - kollektiv ongsizlik va arxetiplar, Eliade esa - mifning sakral mohiyatini asosiy tushunchalar sifatida ilgari suradi. Ularning yondashuvlari bugungi kunda ham antropologiya, madaniyatshunoslik va diniyatshunoslikda keng qo'llaniladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.Freud, S. (1900). The Interpretation of Dreams. London: Hogarth Press.
- 2.Jung, C. G. (1959). The Archetypes and the Collective Unconscious. Princeton University Press.
- 3.The Archetypes and the Collective Unconscious (1959)
- 4.Eliade, M. (1963). Myth and Reality. Harper & Row.

AKADEMIC JOURNAL OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
international scientific journal
3-son

Nashr qilingan sana: 29.03.2025.
Shrift: "Times New Roman".

“ACADEMIC JOURNAL” MCHJ

Manzil: 700096, Toshkent shahri, Chilozor tumani, Bog‘iston ko‘chasi, 116/6.
www.ajeruz.com, info@ajeruz.com, +998950457172